

vergadering **C135**
zittingsjaar 2022-2023

Woordelijk Verslag

Commissievergadering

Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie,
Wetenschap en Innovatie

van 9 februari 2023

**Vlaams
Parlement**

INHOUD

VRAAG OM UITLEG van Andries Gryffroy aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de versoepeling van de energiesteun aan bedrijven – 1389 (2022-2023)	3
VRAAG OM UITLEG van Andries Gryffroy aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over het impulsprogramma voor energietransitie – 1395 (2022-2023)	8
VRAAG OM UITLEG van Imade Annouri aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de progressieve terugkeer naar het werk voor langdurig zieken – 1330 (2022-2023)	11
VRAAG OM UITLEG van Kurt Vanryckeghem aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de crisis in de tapijtindustrie – 1232 (2022-2023)	14
VRAAG OM UITLEG van Elke Sleurs aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over innovatie en het fenomeen NewSpace – 1288 (2022-2023)	17
VRAAG OM UITLEG van Elke Sleurs aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over het stimuleren van ondernemerschap bij doctorandi – 1289 (2022-2023)	19

VRAAG OM UITLEG van Andries Gryffroy aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de versoepeling van de energiesteun aan bedrijven – 1389 (2022-2023)

Voorzitter: de heer Robrecht Bothuyne

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy (N-VA): Minister, we weten allemaal dat de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis zwaar doorwegen voor de ondernemingen. Daardoor staat ook de concurrentiepositie van onze ondernemingen onder druk, vooral ook omdat er in de ons omringende landen, bijvoorbeeld in Frankrijk, heel diep in de zakken wordt getast om bedrijven geld te geven voor hun gas- en elektriciteitsconsumptie. In Duitsland gaat het over tot 100 miljard euro die men aan bedrijven geeft om de prijzen op het niveau van voor de energiecrisis te krijgen. Bij ons ziet de helft van de ondernemingen hun energietarieven echter verdubbelen. Bij sommigen gaat het zelfs om een verdrievoudiging. Dat zal in de toekomst waarschijnlijk wel weer naar een verdubbeling gaan in plaats van een verdrievoudiging, want dat ijlt altijd een beetje na ten overstaan van de spotprijzen. Maar het brengt voor wat bedrijven en kmo's wel enorme kosten met zich mee, waardoor ze ook investeringsruimte verliezen. Men kan wel zeggen dat zijn prijs duurder is en dat het dus rendabeler is om dan te investeren, maar anderzijds verliest men wel een stuk cash om te gaan investeren in de energietransitie.

In het Europese kader, het Temporary Crisis Framework (TCF), is staatssteun mogelijk voor bedrijven die in zware moeilijkheden komen door de energieprijzen. Begin september 2022 hebt u gecommuniceerd dat u met het oog op het vrijwaren van de competitiviteit en de werkgelegenheid een kader klaar hebt voor steunmaatregelen voor de Vlaamse ondernemingen om de energiefactuur te verlichten. Concreet werd er gewerkt aan een tweesporenaanpak, namelijk het verhogen van de energie-efficiëntie en compensatie van een deel van de energiekosten. Belangrijk daarbij is dat de steunmaatregelen tijdelijk, voorwaardelijk en doelgericht moeten zijn en focussen op ondernemingen die een operationeel verlies lijden door de hoge energiekosten. Vooral de term 'operationeel verlies' was voor heel wat bedrijven zeer moeilijk, door het feit dat operationeel verlies eigenlijk de facto al betekent dat je bijna failliet bent.

Er worden eveneens voorwaarden aan gekoppeld, namelijk het op peil houden van de productie en het inzetten op de transitie naar hernieuwbare energie. Er is een budget van 250 miljoen euro ter beschikking gesteld. Men zag echter dat voor het vierde kwartaal van 2022 slechts 240 aanvragen werden ingediend, voor een totaalbedrag van 6 miljoen euro. De reden daarvoor is onder meer de stabilisatie van de prijzen, maar ook de moeilijke voorwaarden. Onder andere de voorwaarde van het operationeel verlies dat men moet hebben, was een moeilijke voorwaarde om aan te kunnen voldoen.

En dus heeft de Vlaamse Regering geluisterd naar de ondernemingen en beslist om de energiesteun voor bedrijven te versoepelen en uit te breiden voor het eerste kwartaal van 2023. Daardoor kunnen nu ook kleine ondernemingen een beroep doen op de energiesteun. De criteria zijn dus aangepast. Enkel gezonde ondernemingen kunnen een aanvraag doen. Er moet een uitgave zijn van minstens 7500 euro in 2021 aan elektriciteit en gas. Enkel prijsstijgingen van meer dan 50 procent hoger dan de prijzen van 2021 komen in aanmerking. Er moet een daling van de brutowinst – Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization (EBITDA) – zijn van 50 procent in het eerste kwartaal van 2023, en dus niet meer een operationeel verlies, wat een belangrijke wijziging is. En van de minimale

brutowinstdaling moeten de totale meerkosten aan gas en elektriciteit minstens 70 procent bedragen, oftewel 35 procent van de brutowinst voor de crisis.

Er zijn nog een aantal bijkomende voorwaarden: minstens vijf jaar in Vlaanderen actief zijn, geen dividenden uitkeren, niet meer dan 35 procent van het personeel op tijdelijke werkloosheid plaatsen, een energiebeleidsovereenkomst voor een onderneming met hoog energieverbruik enzovoort.

Ik heb daarover een aantal vragen voor u, minister. Op welke manier werd er in overleg gegaan met de stakeholders om de voorwaarden van de energiesteun te versoepelen? In welke mate zal de versoepeling ervoor zorgen dat meer ondernemingen in aanmerking komen? Ondertussen daalt de prijs, dus misschien zullen het dan weer minder ondernemingen zijn, maar dat is dan door een prijsprikkel die goedkoper geworden is. Dat is dan ook geen probleem.

Hoe zult u de energiesteun monitoren en nagaan of de voorwaarden niet te rigide of te soepel zijn?

We zien dat de energieprijzen dalen en nu wat stabiel blijven. Wat zal de impact daarvan zijn op de concurrentiepositie van onze ondernemingen en de mogelijke steunmaatregelen?

Samen met minister-president Jambon werd een economische taskforce Oekraïne opgericht. Die heeft als doel om samen met de sectoren, Flanders Investment & Trade (FIT), het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) en de ondernemersorganisaties de problemen van de ondernemingen in kaart te brengen en oplossingen te zoeken. Wat is de stand van zaken van de taskforce?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Na vragen van en aftoetsing met onder meer de ondernemersorganisaties hebben we in lijn met de aangepaste voorwaarden van het Europees tijdelijk crisiskader bepaalde ontvankelijkheids- en toekenningsvoorwaarden versoepeld. De steunpercentages en de plafonds blijven evenwel ongewijzigd. Dit is samen te vatten als een 'triple 50'.

Vroeger moesten ze de factuur verdubbelen. Nu is het 50 procent. Dan is er de daling van de EBITDA-brutowinsten met 50 procent. En er moet 50 procent van de winstdaling in de energiekosten zitten.

Ondernemingen moeten niet langer een operationeel verlies lijden in de steunperiode, maar komen reeds in aanmerking wanneer hun operationele winst daalt met minstens 50 procent ten opzichte van 2021. De amendering van het TCF begin november maakte deze versoepeling mogelijk, door een EBITDA-daling met minstens 40 procent te voorzien. Deze bijsturing laat toe dat meer ondernemingen die zwaar geïmpacteerd zijn door de toegenomen energiekosten steun kunnen genieten.

Ten tweede moet de energieprijs ten opzichte van 2021 met minstens 50 procent gestegen zijn. Dit is een andere belangrijke versoepeling, gelet op het feit dat de energiekosten in elektriciteit en aardgas hoog blijven, maar ondertussen in dalende lijn zijn. De kosten boven deze prijsstijging komen in aanmerking in de steunberekening.

Ten slotte moeten de energiemeerkosten 50 procent van de EBITDA-daling bedragen. Het blijft dus belangrijk dat deze crisissteun tijdelijk, doelgericht en conditioneel is en dat enkel gezonde ondernemingen kunnen worden gesteund.

Ik wijs erop dat de steun beperkt blijft tot een deel van de meerkosten. Alles boven de 50 procent komt in aanmerking waardoor we te allen tijde oversubsidiëring kunnen voorkomen.

Net zoals bij de energiesteun voor de verhoogde energiekosten in het vierde kwartaal 2022 zal ook de energiesteun voor de steunperiode van het eerste kwartaal 2023 dagelijks gemonitord worden door VLAIO. Het is evenwel niet wenselijk, gelet op de rechtszekerheid en het gelijkheidsbeginsel voor ondernemingen, tijdens de indieningsperiode voor de steunperiode betreffende het eerste kwartaal 2023 de spelregels te gaan veranderen. Dat gaan we dus niet doen.

De evaluatie van deze maatregel kan worden meegenomen naar een eventuele volgende steunperiode indien zou blijken dat de evolutie van de energieprijzen dit vereist.

De dalende energieprijzen zouden ervoor moeten zorgen dat de concurrentiepositie verbetert. De energieprijzen zijn evenwel niet de enige factor die de concurrentiepositie beïnvloeden. Ook de grondstofprijzen en de loonkosten, die niet onbelangrijk zijn, hebben een invloed.

Zoals eerder gezegd, dienen de steunmaatregelen doelgericht en tijdelijk te zijn. Dit betekent dat wanneer de energieprijzen dusdanig zouden dalen, deze crisisteun ter compensatie van de verhoogde energiekosten voor elektriciteit en aardgas zal worden afgebouwd.

We blijven evenwel inzetten op ondersteuning van de ondernemingen in hun energietransitie en omschakeling naar groene warmte. Daarover zo dadelijk nog meer. Het is belangrijk dat we er ons altijd van bewust zijn dat er nog prijsschokken kunnen volgen later dit jaar.

Er werden in 2022 drie taskforcebijeenkomsten ingericht, telkens voorgezeten door FIT en VLAIO, enerzijds om de ondernemersorganisaties te informeren en anderzijds om de noden van de ondernemingen heel goed in kaart te brengen.

De economische taskforce Oekraïne-Rusland kwam voor een eerste maal samen op 14 april 2022. Namens de ondernemersorganisaties waren aanwezig: Agoria, Boerenbond, Bouwunie, Essenscia, de beroepsvereniging van bedrijven uit de textiel-, hout- en meubelindustrie (Fedustria), de federatie van de Belgische voedingsindustrie (Fevia), de Unie van Zelfstandige Ondernemers (UNIZO), de Vlaamse Confederatie Bouw en het Vlaams netwerk van ondernemingen (Voka). Tijdens deze bijeenkomst werd een presentatie door de Nationale Bank van België gegeven over de impact van de oorlog op de Belgische/Vlaamse economie, werden de bezorgdheden van de verschillende ondernemersorganisaties toegelicht en in kaart gebracht, gaven FIT en VLAIO hun dienstverlening weer en presenteerde het Departement Kanselarij & Buitenlandse Zaken een stand van zaken aangaande de opgelegde sancties.

Op 13 mei werd een tweede taskforcebijeenkomst georganiseerd rond het thema financiering. Presentaties werden gegeven door de douane over de handhaving van sancties, door de Belgische federatie van de financiële sector (Febelfin) over de impact van bankverrichtingen van ondernemingen, door Credendo over zijn beleid ten opzichte van Rusland, Oekraïne en Belarus, en door FIT over de Russische en Wit-Russische economische tegenmaatregelen.

Op 13 september 2022 vond de derde Vlaamse economische taskforcevergadering plaats, tijdens dewelke opnieuw de noden van de ondernemersorganisaties werden gecapteerd. Ook werd opnieuw een stand van zaken gegeven van de impact van de oorlog op onze Vlaams/Belgische economie door de Nationale Bank van België, en een stand van zaken van het zakendoen met Rusland door FIT. Het Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken gaf een update over het sanctieregime, en VLAIO een overzicht van zijn steunmaatregelen.

Onder meer in navolging van de besprekingen in de taskforce werd de energiesteun ingevoerd om continuïteit te bieden aan de Vlaamse ondernemingen en hen te

vrijwaren van faillissementen, werd de overbruggingslening verlengd en uitgebreid om bedrijven te ondersteunen in hun acute liquiditeitsproblemen ten gevolge van de oorlog in Oekraïne, de stijgende kosten inzake energie en, meer algemeen, de toename van het algehele prijsniveau.

Bij de voorbereiding van actualisatie van de energiesteun werd er evenwel voor gekozen om bilateraal met ondernemersorganisaties en federaties af te stemmen.

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy (N-VA): U hebt waarschijnlijk ook vernomen in de pers dat de partij Vooruit zware kritiek had op deze versoepeling. Ik zal daar maar op anticiperen. Ze zijn er niet, ze kunnen zelf geen kritiek geven, ik zal die verwoorden. Zij zeggen dat het nogal leuk is als je denkt dat het geld niet uitgedeeld geraakt, dan moet je de regels maar veranderen. Ik ben het daar totaal niet mee eens, het eerste systeem was volgens mij goed bedoeld, maar bleek achteraf zeer rigide te zijn. Ik vind, als men wil dat onze economie blijft draaien, dat je dan flexibel moet zijn, luistert naar de markt en naar de stakeholders en bekijkt of het kan worden bijgestuurd binnen het budget. Dat is wat u gedaan hebt, en dat vind ik goed.

Ik heb met bedrijven contact gehad met een vestiging in Vlaanderen en in Frankrijk, of een vestiging in Vlaanderen en in Duitsland. Ze konden hetzelfde product perfect maken in Vlaanderen en in Frankrijk of in Vlaanderen en in Duitsland. Ze waren effectief al bezig met hun productie te verplaatsen naar Frankrijk of naar Duitsland wegens de zware ondersteuning die ze daar krijgen. Dat is veel meer dan wat wij hier doen. In Duitsland gaat het over miljarden euro's, in Frankrijk ook.

In het begin ziet men dat niet in de eigen economie omdat het nog oververhit was, maar dat bestendigt in de toekomst, en dan verdwijnt de productiecapaciteit naar Frankrijk of naar Duitsland. Dat is het mooiste voorbeeld van in onze eigen voet schieten omdat we de concurrentie niet meer aankunnen.

Als je een budget afsprekt, en je vindt op een bepaald ogenblik dat we te rigide waren en vooral omtrent dat operationeel verlies dat er moest zijn. Dat operationeel verlies zit in de boekhouding en dan is men de facto al naar faling aan het gaan. Dat kan niet de bedoeling zijn. We willen gezonde bedrijven gezond houden en door de crisis helpen. Dan is het toch goed om de voorwaarden een beetje bij te sturen zodat men binnen het budget blijft, maar de bedrijven wel helpt. Het gaat toch vooral om de concurrentiepositie.

Wat is uw reactie op de uitspraken van Vooruit?

De voorzitter: Mevrouw Coudyser heeft het woord.

Cathy Coudyser (N-VA): Toen ik hier voor de twee ontwerpen van decreet kwam om te stemmen, en de vraag van de collega hoorde, wilde ik even een lans breken voor de aquacultuursector. Het is een heel jonge sector die eigenlijk nog in de kinderschoenen staat, maar heel erg belangrijk is voor Vlaanderen in het kader van onze strategie. De startende sector heeft nood aan ondersteuning. Ze zijn bijzonder hard getroffen door de energiecrisis. Vaak zijn dat nog heel kleine bedrijven waarvan het businessmodel nog heel wankel is. De bijkomende energiecrisis zorgt er natuurlijk voor dat er nog zware kosten zijn waardoor ze hun businessmodel nog meer zien wankelen.

Ik begrijp dat de energiesteun van VLAIO de bedoeling heeft om gezonde bedrijven door de crisis te loodsen. Dat moet doelgericht zijn, dat moet tijdelijk zijn. Maar de noodkreet van de aquacultuur hoor ik ook. In de eerste ronde zeiden ze dat de criteria te rigide waren om in aanmerking te komen. Ik denk niet dat er een aquabedrijf een aanvraag had ingediend. Ik hoop, met de aanpassingen die nu gebeurd zijn, dat

ze wel degelijk in aanmerking komen en toch een aanvraag doen, maar ik vroeg me ook af of binnen VLAIO andere mogelijkheden zijn om die aquacultuursector bijkomend te gaan ondersteunen, los van de energiesteun. Ik geloof toch wel in die sector en ik voel aan dat ze klaarstaan na het vele onderzoek om door te breken op de markt. Sommigen twijfelen om hun bedrijf te verplaatsen naar Nederland of Frankrijk. Dat zou bijzonder jammer zijn. Kunnen VLAIO of de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) of andere administraties nog een bijkomende inspanning doen of kijken waar er mogelijk steun te vinden is voor de sector?

De voorzitter: Dat was een tussenkomst namens de N-VA-fractie, denk ik. Het is soms wat verwarrend. *(Opmerkingen)*

Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Omdat de aquacultuursector ook mij na aan het hart ligt, wil ik, als collega Gryffroy dat goedvindt, beginnen met mevrouw Coudyser.

Neen, in alle ernst, we hebben het eerste tijdelijke crisiskader gehad, en nu hebben we het tweede gehad. Collega Gryffroy, dan spring ik ook even naar u. Wat dat rigide betreft, het Europese kader is wat het is. We hebben daarbinnen gewerkt. We hebben altijd de houding aangenomen dat dit er moet zijn voor zowel de bakker als de grote staalreus. De energiekosten zijn allesbepalend. Waar moest worden gekoeld, om dat voorbeeld te nemen, zijn de energiekosten de pan uit gerezen. Ook in die sector komt men daarvoor in aanmerking. Iedereen komt en kwam dus in aanmerking daarvoor, dus zeker ook de aquacultuursector. Wat de bijkomende vragen over de verdere ondersteuning van de aquacultuursector betreft, verwijs ik ook graag naar De Blauwe Cluster, een van de speerpuntclusters van VLAIO, en naar alle beleidsinstrumenten die we binnen VLAIO hebben, en dat zijn er toch nogal wat. Ik moet wel vaststellen dat het altijd een uitdaging voor ons, voor VLAIO, voor Vlaanderen blijft om het hele pakket dat er is qua investeringssteun voldoende aan de man te brengen, voldoende bekend te maken. Bij alle terreinbezoeken stel je telkens vast dat de kleinere kmo's niet altijd op de hoogte zijn van alle mogelijke steunvormen. Dat blijft dus een aandachtspunt. Zeker ook die sector verdient echter alle kansen en alle steun die er is binnen de Europese context, binnen de context van de energiecrisis, maar ook alle mogelijke steun daarbuiten. Ik verwijs naar De Blauwe Cluster.

Collega Gryffroy, we hebben nu dus het tweede kader. We hebben die evolutie inderdaad mee gevolgd. Ik denk dat dit ook goed is. We hebben 250 miljoen euro uitgetrokken in september bij de begroting van 2022 voor het laatste kwartaal van 2022 en het eerste kwartaal van 2023. Dit moest immers inderdaad tijdelijk zijn. We gaan daarvan uit en hopen dat, maar dat budget blijft wat mij betreft wel voorhanden om eventuele toekomstige prijsschokken het hoofd te kunnen bieden indien dat nodig zou moeten zijn. We hopen uiteraard dat dat niet zo zal zijn. De competitiviteit is echter natuurlijk altijd een belangrijk element geweest. U verwijst terecht naar de ons omringende landen, die – ik zal me diplomatisch uitdrukken – wat assertiever zijn geweest richting Europa wat dat betreft. Die versoepeling hebben wij dan ook in heel grote mate gevolgd met de Triple 50, dus een stijging van de factuur met 50 procent, een daling van de EBITDA-winst met 50 procent, waarbij de energiefactuur voor de helft daarvoor verantwoordelijk moet zijn. We hebben dat dus gewoon strak mee gevolgd. Intussen staat de teller op 320 ondernemingen die thans hebben ingetekend. Dat heeft misschien enige nieuws waarde hier vandaag. We zien dus toch wel een enorme toename.

Wat ook een mogelijke drempel is geweest in de eerste periode, naast het feit dat het operationeel verlies moest worden aangetoond, is het volgende. We hebben heel vaak de opmerking gekregen dat het moment waarop dat werd opgesteld, tussen kerst en Nieuwjaar, echt niet het juiste moment was. We hebben dat dus

al twee keer verlengd, en zien dat die tweede verlenging ertoe heeft geleid dat er nog veel meer inschrijvingen zijn gekomen.

Hier ligt de focus op de 250 miljoen euro directe steun die er is voor de energie-factuur, maar daarnaast moet ook worden verwezen naar de overbruggingslening die is uitgebreid. We hebben daarvoor een capaciteit van 1 miljard euro vrijge-maakt. Die is niet alleen voor de kleinere ondernemingen, maar ook voor de grote tot 2 miljoen euro opgetrokken. En dan is er de 100 miljoen euro voor de investe-ringen in energie-efficiëntie. Dat is dus een heel pakket dat ter beschikking is ge-steld voor onze bedrijven.

Heel specifiek, maar ik denk dat de meesten dat weten: er werd gewerkt met cate-gorieën. Categorie B is voor 3 procent energie-intensiteit. Categorie C is op onder-nemingsniveau, plus de lijst van de NACE-codes (Nomenclature statistique des activi-tés économiques dans la Communauté européenne). Dat zijn de heel grote spelers.

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy (N-VA): Ik heb geen verdere bemerkingen meer. Ik denk dat we hier inderdaad de vinger aan de pols moeten houden en bekijken wat de prijzen doen in de toekomst. Zoals u dat heel diplomatisch uitdrukte, de buurlanden zijn zeer assertief geweest. Dat is misschien ook een les voor ons. Misschien moeten wij soms ook een klein beetje assertiever zijn. Het heeft immers geen zin dat we ons straks zouden kapotconcurreren omdat andere landen veel dieper in hun por-tefeuille tasten dan wij dat doen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Andries Gryffroy aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over het impulsprogramma voor energietransitie – 1395 (2022-2023)

Voorzitter: de heer Robrecht Bothuyne

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy (N-VA): Om onze ondernemingen door de energiecrisis te lood-sen en een versnelling hoger te schakelen voor de energietransitie, maakt u werk van een geïntegreerd impulsprogramma voor energiemaatregelen. Dat moet onze ondernemingen meer weerbaar maken tegen een energiecrisis zoals we die nu hebben, en hen meer energieonafhankelijk maken. Het laatste vind ik heel belang-rijk, we moeten meer onafhankelijk worden. Concreet bestaat de strategie uit twee delen, namelijk het informeren en begeleiden van bedrijven bij de transitiemaatre-gelen en duurzame technologieën, alsook concrete investeringssteun voor die tech-nologieën. Dat laatste kan via subsidies of een overbruggingslening.

Bij de beleids- en begrotingstoelichting (BBT) Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) 2023 vernamen we dat er 100 miljoen euro beschikbaar is om de transitie bij ondernemingen te versnellen. Een deel daarvan zijn nog middelen uit 2022 die niet werden benut. Er zal eveneens een extra oproep voor strategische energie-steun GREEN worden gelanceerd om nieuwe duurzame technologieën te implemen-teren. Daaromtrent had ik de volgende vragen.

Wat is de stand van zaken en het plan van aanpak van het impulsprogramma?

Er werd aangegeven dat er zal worden samengewerkt met verschillende partners uit het veld. Met welke partners wordt samengewerkt en op welke manier worden de stakeholders betrokken bij de verdere uitrol van het impulsprogramma?

Wanneer wordt de extra oproep strategische energiesteun GREEN gelanceerd? Wat zijn het plan van aanpak en de modaliteiten van deze oproep?

Hoe wordt het Team Bedrijfstrajecten ingezet voor het impulsprogramma en op welke manier zullen deze goede praktijken worden meegenomen?

Hoe wordt bij de opzet van maatregelen rekening gehouden met de terugverdientijden van investeringen?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Dank u wel, collega. Dit sluit inderdaad aan op uw vorige vraag over energie. Met betrekking tot het ambitieus GREEN-programma dat we uitrollen om warmtevraag van onze industrie en economie te verduurzamen, kan ik het volgende zeggen.

Zoals vorige maand is toegelicht in deze commissie op de vraag van collega Rzoska, heeft het GREEN-programma als doel om onze bedrijven en ondernemingen te helpen verder verduurzamen en te kiezen voor energie-efficiëntie en het verduurzamen van hun warmtevraag. Zo is er bijvoorbeeld in de voedingssector heel wat potentieel om warmtepompen te installeren op basis van de restwarmte die daar vrijkomt.

Dit programma past voor mij ook in het tweesporenbeleid rond de energiecrisis. Enerzijds is er de directe steun om ervoor te zorgen dat onze bedrijven het hoofd boven water kunnen houden. Daarnaast is er verdere steun in verdere verduurzaming en vergroening van onze economie. We hebben er vanaf dag één voor gekozen om, naast directe steun, het momentum aan te grijpen om de transitie die noodzakelijk is voor onze strategische onafhankelijkheid en autonomie op dat vlak, te versterken.

Dat was nodig. Het beleidsprogramma is trouwens ontstaan uit twee grote stappen. Eerst was er een voorbereidende studie van Technopolis Group en de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) die het potentieel in kaart hebben gebracht voor de vergroening van de energievraag. Er is een begeleidende stuurgroep waar heel wat actoren samenzitten, zoals de industrie, kenniscentra, de relevante speerpuntclusters en het middenveld. Dit gebeurt onder de begeleiding van het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO), dat uiteraard ook met Team Bedrijfstrajecten afstemt.

Ik geef dit laatste mee om aan te duiden dat dit echt een breed gedragen beleidsprogramma is dat we met heel wat actoren hebben opgemaakt en willen opvolgen en bespreken. Het is ook een complexere materie waar we dat breed overleg voor nodig hebben. Het plaatsen van warmtepompen op basis van restwarmte is immers een ander paar mouwen dan wat zonnepanelen op het dak plaatsen.

Het GREEN-programma zet daarom niet enkel in op investeringssteun, maar ook op vergevorderde begeleiding op sector- en bedrijfsniveau. Dus zowel de sectorfederaties als Team Bedrijfstrajecten spelen hier een cruciale rol, en zijn betrokken in die stuurgroep. Zelf heb ik een aantal mooie projecten kunnen bezoeken waar het Team Bedrijfstrajecten aan heeft meegewerkt. Je ziet echt dat het een meerwaarde is als er externe expertise in huis komt. Ze maken als het ware een foto en geven advies waar er nog energie-efficiëntiewinsten te boeken zijn, waar het knopje nog kan draaien. Dat advies gebeurt in functie van de investering, die op haar beurt wordt ondersteund. Ik heb daar heel wat positieve feedback over ontvangen.

Van de clusterorganisaties maken Flanders' FOOD en Flux50 deel uit van de implementatiewerkgroep.

De GREEN-oproep staat open voor indiening van projecten sinds 12 december 2022. VLAIO heeft bewust nog niet ruim gecommuniceerd om eerst wat ervaring op te bouwen met de eerste vragen uit het veld. De bedrijfsadviseurs van Team Bedrijfstrajecten bouwen nu de eerste ervaringen op, de dienstverlening van de partners kan bijna van start gaan. Nog deze week komt de stuurgroep opnieuw samen, om zo de verschillende signalen te capteren en bij te sturen waar nodig. Met die eerste inzichten plannen we ook een bredere communicatieronde te organiseren, zodat we sneller en beter op de eerste soort vragen kunnen antwoorden.

Voor uw voorlaatste vraag: Team Bedrijfstrajecten zorgt voor begeleiding van implementeerbare projecten naar de aanvraag van een subsidie toe. Team Bedrijfstrajecten maakte daarvoor twee personen vrij uit hun bestaande personeelsbestand en zal bijkomend één aanwerving voorzien. Het team zal ook met de communicatiedienst van VLAIO zorgen dat succesvolle cases uitgedragen worden via storytelling, sociale media en dergelijke meer.

En tot slot voor uw laatste vraag: als de terugverdientijd van de investering lager is dan twee jaar, komt de investering niet in aanmerking voor een subsidie. Tussen de twee en drie jaar hangen de steunmogelijkheden af van andere criteria, zoals impact, en met een terugverdientijd hoger dan drie jaar komt de technologie in aanmerking voor ondersteuning.

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy (N-VA): Dank u voor de duidelijke antwoorden. Ik had eigenlijk nog één bijkomende bemerking, die ik ook al vroeger gesteld heb aan uw voorganger. We zien heel vaak dat er te weinig kennisdeling is, als ik me zo kan uitdrukken. Een aantal energiebesparende maatregelen, die soms doorgevoerd worden in een bedrijf, zouden perfect gekopieerd kunnen worden in andere bedrijven, omdat de technologie die gebruikt wordt vaak dezelfde is, zeker als het bijvoorbeeld gaat over 'utilities' van 'processes' enzovoort.

Ik denk dat de sectorfederaties ook hierin een belangrijke rol kunnen spelen, vooral in functie van monitoring vooraleer een installatie veranderd wordt, dus voor de investering, en dan ook een monitoring erna, waardoor men heel duidelijk het verschil ziet tussen voor en na, met de kosten erbij. Die kosten kunnen dan gedeeld worden. Is dat ook mee opgenomen, of kunt u daar meer aandacht voor hebben in de toekomst?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Ik kan u alleen maar volmondig bijtreden. Dat zal u niet verbazen. Kennisdeling is cruciaal. Ik heb daarstraks verwezen naar storytelling. Ik denk dat het belangrijk is dat we al die goede praktijken, al die goede voorbeelden, zo breed mogelijk delen. Dat is ook een aandachtspunt binnen de brede stuurgroep, met de sectorfederaties. In het voorbeeld van Flux50 en Flanders' FOOD wordt er ook de nodige aandacht aan besteed om alle opgedane kennis zo ruim mogelijk te delen. Het is daarom van een heel groot belang om onze verschillende sectoren daar goed bij te begeleiden.

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy (N-VA): Misschien moet u dat meenemen als een voorwaarde bij toekomstige ondersteuning. Kennisdeling moet kunnen.

De voorzitter: De suggestie wordt meegenomen.

De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Imade Annouri aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de progressieve terugkeer naar het werk voor langdurig zieken – 1330 (2022-2023)

Voorzitter: de heer Robrecht Bothuyne

De voorzitter: De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri (Groen): Minister, eind 2021 waren er in België 63.160 langdurig zieken deeltijds aan het werk. Dat blijkt uit de recentste cijfers van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering, beter bekend als het RIZIV. Dat is een stijging met bijna 46 procent tegenover 2017.

De voorbije vijf jaar steeg jammer genoeg ook het aantal langdurig zieken zelf, met bijna 20 procent. Dat betekent dat het aandeel langdurig zieken dat aan de slag gaat, sneller toeneemt dan het aandeel langdurig zieken over de hele bevolking. De progressieve terugkeer naar werk lijkt te werken. Een derde keert zo uiteindelijk volledig terug naar de arbeidsmarkt. Dat is tot nu toe allemaal positief nieuws, iets wat we allemaal toejuichen.

Maar er is ook een keerzijde: 57,5 procent viel na het deeltijds werken weer terug op volledige arbeidsongeschiktheid. Druk vanuit het bedrijf om sneller voltijds te komen werken, zet spanning op een langzaam herstel. Je hebt mensen die graag weer aan de slag willen gaan en die hun weg terug vinden. Men probeert daar via beleid op in te zetten. Dat gebeurt, en de cijfers zijn positief. Maar we merken dat als ze eenmaal weer begonnen zijn, er veel druk op hen komt om weer voltijds te beginnen: "Komaan, zet die volgende stap, we hebben je nodig." En dat leidt ertoe dat men eigenlijk weer opnieuw moet beginnen en dat die mensen weer uitvallen.

Minister, hebt u kennisgenomen van de cijfers van het RIZIV? Welke lessen trekt u er zelf uit? Welke maatregelen plant u om het succespercentage van progressieve terugkeer naar werk verder op te trekken, zodat we niet met die 57,5 procent zitten van mensen die opnieuw uitvallen? Ik denk dat het mentaal al een heel grote klap is voor mensen om uit te vallen en langdurig ziek te zijn. Ik denk dat de klap nog groter is als je enthousiasme hebt en langzamerhand weer wilt beginnen, en dan weer van nul moet beginnen en opnieuw uitvalt. Dat moeten we ten koste van alles vermijden. Ik ben zeer benieuwd naar uw antwoorden.

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Collega Annouri, dit is een thema dat ons beiden nauw aan het hart ligt. Het blijft mensenwerk. En mensenwerk blijft ook maatwerk. Dat lezen we ook weer in uw vraag. En ik deel dat ook. Ik deel ook uw optimisme over het feit dat meer personen het werk progressief kunnen hervatten en zo op een goede manier kunnen re-integreren op de werkvloer na ziekte. Dat is op zich een heel goede vaststelling. Dat betekent dat de inspanningen die zowel op federaal als op Vlaams niveau worden gedaan, ook lonen. Werk snel opnieuw bespreekbaar maken en 'eens proberen', daar kunnen we nu de vruchten van plukken.

Het is ook positief dat artsen steeds vaker toestemming geven om het werk gedeeltelijk te hervatten. Ik ben van mening dat werk een deel van het herstel kan zijn, als je daar goed mee omgaat. Dat is echt mijn overtuiging. Dat is een belangrijke grondhouding in heel dit debat, wat mij betreft, natuurlijk altijd met respect voor de persoon die terugkeert uit ziekte en altijd op het ritme en volgens de mogelijkheden van de betrokkene in kwestie.

Uit cijfers van het RIZIV blijkt dat 81.460 Vlamingen in 2021 toestemming kregen om gedeeltelijk het werk te hervatten. Dat is 11 procent meer dan het aantal

personen in 2020. Ik heb begrepen dat het in 2022 al over 88.000 dossiers gaat. Je merkt dat er effectief een mindswitch ontstaat en dat is alleen maar positief om vast te stellen. 46.811 Vlamingen hebben ook effectief een gedeeltelijke werkhervatting aangevat. Dat komt op 57 procent van het aantal mensen die toestemming kregen. In 2020 ging het om 54 procent. Er is dus een toename van het aantal personen die het werk hervatten, namelijk plus 17 procent ten opzichte van 2020. Het blijkt ook dat ze sneller na hun ziekte het werk gedeeltelijk hervatten. In 2021 was dat voor 51 procent van de personen binnen de zes maanden na de ziekte, in 2020 was dat nog 45 procent. Ook dat zijn mooie cijfers die het RIZIV kan presenteren.

Het toont voor mij aan dat de inspanningen lonen en dat we de discussie over re-integratie vooral in de breedte moeten bekijken. We staren ons in Vlaanderen soms blind op het aantal re-integratietrajecten die bij VDAB opgestart worden, maar er zijn ook mensen die zonder begeleiding van VDAB of andere arbeidsmarktpartners de weg terug naar de werkvloer vinden. En dat is maar goed ook. We kunnen vanuit Vlaanderen met VDAB mee ondersteunen bij de gedeeltelijke werkhervatting, maar dat is niet altijd noodzakelijk.

Ik deel zeker ook met u het feit dat mensen, ondanks alle goede wil, er niet altijd in slagen om aan de slag te blijven tijdens zo'n re-integratietraject. Dat is jammer, maar inderdaad ook niet altijd onmenselijk of onlogisch. Ik heb eerder al het voorbeeld gegeven van Conny, die na kanker een re-integratie was gestart, maar gaandeweg die re-integratie op een bepaald ogenblik wat heeft moeten terugschakelen. Het is dus nogmaals belangrijk om aan te geven dat het op het tempo van de betrokkene moet.

Gedeeltelijke werkhervatting zit in de lift. Dat is positief om vast te stellen. Maar daar moet de klemtoon op blijven liggen. Wat mij betreft is dit het voorbeeld dat het kansenverhaal, dat wij al zo lang benadrukken, toegepast kan worden.

De reden tot stopzetting blijkt niet altijd gekend te zijn. Van wie het wel gekend is, weten we dat in 2021 41 procent van wie stopt, opnieuw volledig arbeidsongeschikt is geworden. Dat is inderdaad nog een aanzienlijk aantal. Dat toont aan dat werkhervatting in het geval van ziekte geen lineair of altijd evident verhaal is. Het is niet binair, 'aan-uit', maar een verhaal van vallen en opstaan. Zoals inleidend gezegd: het blijft ook maatwerk.

Tegelijk zien we ook dat 45 procent van de mensen hun gedeeltelijke werkhervatting stopzetten omdat ze voltijds het werk gaan aanvangen, en dat is dan weer positief. Die groep is dus zeker groot. We moeten er, zoals u zelf aangeeft, alles aan doen om de duurzaamheid van de tewerkstelling te stimuleren.

Dat begint met het aanbieden van voldoende kwalitatieve begeleiding bij de re-integratie. Binnen Vlaanderen kunnen arbeidsongeschikt erkende burgers genieten van ondersteuning bij VDAB.

VDAB heeft gespecialiseerde RIZIV-bemiddelaars die expliciet kennis hebben van de concrete context en regelgeving van re-integratie zoals progressieve werkhervatting. Vorige week vrijdag is trouwens goedgekeurd dat VDAB de komende 2 jaar 49 extra voltijdsequivalenten (vte's) kan aanwerven voor de dienstverlening aan mensen met gezondheidsproblemen. Dat is specifiek voor die re-integratietrajecten, een samenwerking met de federale collega Vandenbroucke, om te komen tot 10.000 tot 12.000 re-integratietrajecten per jaar.

Daarnaast zet VDAB in op de bekendmaking van deze mogelijkheid tot begeleiding bij arbeidsongeschikt erkende burgers en de huisartsen. Om de verduurzaming van de tewerkstelling te bevorderen, kan bovendien ook een beroep gedaan worden op jobcoaching eerste jaar na tewerkstelling of gespecialiseerde jobcoaching.

Bijkomend kunnen de arbeidsongeschikt erkende burgers in aanmerking komen voor bijzonder tewerkstellende ondersteunende maatregelen, zoals financiële tegemoetkomingen voor de werkgever om het rendementsverlies te compenseren of terugbetaling van arbeidsgereedschappen die nodig zouden zijn. Voor wie re-integreert na ziekte en te kampen heeft met langdurige of blijvende problemen van re-integratie, bieden we momenteel de Vlaamse Ondersteuningspremie aan werkgevers ter compensatie van de kosten. Vanaf 1 juli 2023 noemen we dit individueel maatwerk.

We zetten vanuit Vlaanderen dus in op kwalitatieve begeleiding van zij die hun werk willen hervatten en op specifieke ondersteuning voor de werkgevers, dit zowel in de vorm van coaching op de werkvloer als in de vorm van financiële ondersteuning.

Maar uiteraard kan inzetten op werkbaar werk niet ontbreken. We hebben het daarnet al gezegd: een job hebben die werkbaar is, is een noodzakelijke pijler om te resulteren in een verduurzaming van de gedeeltelijke werkhervatting. U weet dat het hebben van een goede job voor mij een van de belangrijkste pijlers is in mijn beleid. Uiteraard bieden we ook via de werkbaarheidscheques werkgevers de mogelijkheid om aanpassingen aan de arbeidsorganisatie door te voeren – altijd in overleg met het personeel, dat vind ik ook belangrijk – zodat uitval maximaal vermeden kan worden. Want uiteindelijk is preventie nog altijd de beste en de sterkste maatregel voor een duurzame tewerkstelling van eenieder.

Dit draag ik nu bijvoorbeeld ook uit naar de sectoren, omdat ik ervan overtuigd ben dat we daar nog stappen kunnen zetten. Sectorconsulenten kregen nu via de verlenging van de sectorconvenants een extra focus op werkbaar werk. Sectoren konden intekenen op een aanbod vanuit de Stichting Innovatie & Arbeid. Concreet loopt van maart tot juni dit jaar een campagne 'werkbaar werk als preventie van langdurige ziekte' waaraan 28 sectorfondsen deelnemen. Daarnaast dragen sectorconsulenten bij aan het verspreiden en vergroten van kennis van werkgevers aangaande gedeeltelijke werkhervatting.

De voorzitter: De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri (Groen): Dank u, minister, voor uw uitgebreide antwoord. Ik denk dat we dezelfde overtuiging, verontwaardiging en drive delen rond deze thematiek. Dat merk ik ook aan u. Ik deel ook uw optimisme, dat er steeds meer mensen hun weg vinden en terugkomen, voltijds. Meer dan 40 procent van de mensen gaan daarna weer voltijds aan de slag. Maar ik vind die 57 procent die daarna opnieuw uitvalt echt een heel groot probleem. Waarom? Je hebt een kans om een stap vooruit te zetten, en meer dan de helft van de mensen zet dan twee stappen achteruit. Ik heb het daarnet al gezegd bij mijn eerdere tussenkomst: ik denk dat je de mentale klap van het uitvallen, vervolgd door het enthousiasme om opnieuw te beginnen om daarna opnieuw uit te vallen, niet mag onderschatten.

Ik wil daar ook niet met de vinger wijzen naar werkgevers, want ik denk dat er op dit moment ook veel maatschappelijke onwetendheid is over opnieuw aan het werk gaan na langdurige ziekte. Ik denk dat heel wat mensen niet weten welke houding ze zich moeten geven. Je zou plots kunnen denken dat alles weer is zoals ervoor, dat je daar opnieuw volledig op kunt rekenen. "We hebben je nodig, doe een extra 'effortje' ..." Ze nemen onvoldoende in kaart wat mensen juist nodig hebben. Die mensen weten dat misschien zelf ook niet als ze deeltijds weer aan de slag gaan. Vandaar dat ik nog een beetje blijf zitten op die responsabilisering van de werkgever. U hebt het gehad over werkbaarheidscheques, coaching op de werkvloer via de sectorconvenanten. Maar ik denk dat echt gericht naar de werkgevers ... Misschien heb je een taskforce nodig van mensen die echt naar bedrijven gaan, om hen uit te leggen waar ze op moeten letten, waar ze rekening mee moeten houden, hoe je daarmee aan de slag moet gaan?

Hier gaat het weer over die coaches. Coaches worden voor heel veel dingen ingezet. We hebben in het decreet dat we hebben besproken, ook daarover gesproken. Coaches gaan van alles en nog wat moeten begeleiden en oplossen. Dan ben ik een beetje bang dat dat herleid wordt tot een soort 'silver bullet' die dan alles moet oplossen.

Dus mijn specifieke bijkomende vraag is: denkt u niet dat er een extra lijn nodig is om werkgevers te begeleiden in deze moeilijke maatschappelijke problematiek, om hen beter te wapenen om mensen die terug willen komen, volledig goed op te volgen, en ervoor te zorgen dat we dat hoge percentage van 57,5 procent vanuit Vlaanderen naar beneden kunnen halen?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Ik deel die mening. Het is natuurlijk een grote uitdaging om werkgevers daarin te sensibiliseren. Ik geef nogmaals het voorbeeld, omdat het uit de zorgsector komt, en dat zijn mensen die per definitie een mensgerichte instelling hebben. Het personeelsbeleid in zorginstellingen is echt wel heel mensgericht, misschien meer dan gemiddeld, en die hebben dus zeker aandacht voor de re-integratie van langdurig zieken. Maar ook daar stel je vaak vast dat het een 'struggle' is om het juiste traject aan te gaan met die mensen. Ik geloof dat de grote sleutel ligt bij het personeelsbeleid. Je hebt natuurlijk jobcoaching bij VDAB. Iedereen kan zijn rol spelen in de verschillende re-integratietrajecten die we nu doen. Die kennisdeling van al die coaches in die verschillende trajecten die nu lopen, met de verschillende bedrijven en organisaties, is cruciaal.

Ik weet het, het is een algemeen antwoord. Maar ik geloof echt dat het essentieel is om bedrijven te ondersteunen in een personeelsbeleid dat mensgericht is. Mensenwerk blijft maatwerk, ik blijf dat herhalen, zeker ook bij die re-integratie. Je moet op maat van die mensen een traject, een pad, uitzetten, om hen op een duurzame wijze weer aan de werkvloer te kunnen binden.

De voorzitter: De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri (Groen): Ik zit gewoon met het gevoel dat het voorlopig onvoldoende is. U geeft aan dat jullie heel wat andere stappen hebben uitgerold. Ik denk dat de toekomst dat zal uitwijzen. De cijfers van 2021 zijn: 57,5 procent van de mensen die opnieuw uitvallen. Als we de cijfers van 2022 krijgen, zullen we zien of die stijgen of dalen, en dan zullen we weten of we het wapen van schouder moeten wisselen en zorgen voor een meer hands-on beleid, ja of nee. Ik denk dat we hier in de toekomst zeker nog op zullen terugkomen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Kurt Vanryckeghem aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de crisis in de tapijtindustrie – 1232 (2022-2023)

Voorzitter: de heer Robrecht Bothuyne

De voorzitter: De heer Vanryckeghem heeft het woord.

Kurt Vanryckeghem (cd&v): In De Tijd verscheen vorige maand het volgende: "Loopt de Vlaamse textielindustrie op haar laatste benen?" Het regende het voorbijgejaar inderdaad sluitingen, overnames en verhuizingen in de Vlaamse tapijtindustrie en bij uitbreiding de Vlaamse textielindustrie. Het lijkt of de gouden jaren van de ooit zo roemrijke – en ik mag, denk ik, ook zeggen West-Vlaamse – sector voorgoed achter de rug zijn. Toch klinken er ook positieve geluiden: "Innovatie en high-endproducten zullen de sector redden."

De sluiting van de Beaulieufabriek IDEAL Floor Coverings in Wielsbeke hakt er hard in bij ons in de regio. Het is een pijnlijk moment voor de 175 werknemers die een andere job moeten zoeken, maar ook een gebeurtenis met een redelijke symboliek in de regio en in de textiel- en tapijtindustrie. Ook de garenfabriek van Balta in Avelgem gaat binnenkort dicht. Gevolg: 220 mensen op straat. Het zijn maar enkele voorbeelden.

Het mag duidelijk zijn dat de Vlaamse tapijtsector aan het bloeden is. Na twee florissante coronajaren waarin zowat iedereen aan het renoveren en decoreren sloeg, viel de omzet vorig jaar terug met 25 tot 30 procent. De rode draad in dit verhaal: een historisch hoge kosteninflatie. Energie, grondstoffen en personeel werden een pak duurder en er was de terugvallende vraag in Europa en de VS.

Ik citeer een gekende CEO in deze sector: "We kunnen de strategie niet meer laten afhangen van wat de regering beslist. Wachten op de overheid duurt te lang." De voorbije jaren hebben de Vlaamse vloerbekledingsbedrijven zich dus getransformeerd. Ze focussen op meer innovatie, service en hoogwaardige vloerbekleding met exclusievere designs, outdoortapijt, makkelijker te recyclen tapijt tot – en u gelooft het niet – tapijt dat zichzelf reinigt. De overlevers zullen dus kleiner en gespecialiseerder worden.

Minister, hoe kijkt de Vlaamse Regering naar deze tendens?

Is het opportuun om een overleg te organiseren tussen de regering en deze sector?

Zijn er andere initiatieven in de pipeline om de schokken van deze crisis op te vangen?

Zijn er stimulansen mogelijk om de trend van innovatie en high-endproducten te redden?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Ik betreur uiteraard de achteruitgang van eender welke industriële sector in Vlaanderen. Langs de andere kant maken creatieve destructie en hernieuwing van industriële sectoren ook deel uit van een levende economie. Dat is helaas een harde realiteit, maar het is een realiteit. En zoals u zelf aangeeft, is er bij onze textielsector ook sprake van transformatie en heropstanding.

Het is naar mijn mening niet de opdracht van de overheid om sectoren te vernieuwen. Dat moet van binnenuit groeien. Wel voeren we een beleid dat de nodige ondersteuning voorziet, opdat bedrijven en sectoren zichzelf zouden kunnen heruitvinden. En op dat vlak mogen zowel de Vlaamse bedrijven als de Vlaamse overheid zich op de borst kloppen: wij behoren tot de meest innovatieve regio's in Europa. U weet dat en ik herhaal dat graag. Ik pak graag uit met dat cijfer. Als het goed is, mogen wij dat ook zeggen. Het gaat om 3,6 procent van het bruto binnenlands product (bbp) in Vlaanderen, meer dan 10 miljard euro. Daar zitten uiteraard veel private middelen bij, maar daarmee zijn wij koploper en innovatieleider in Europa. Wij hebben een sterk innovatie-ecosysteem met toponderzoekscentra, een sterk uitgebouwd netwerk van ondersteunende intermediairen en niet het minst vele innovatieve bedrijven. Ik kan verwijzen naar Centexbel, dat als kenniscentrum van de sector toegang heeft tot gespecialiseerde VLAIO-instrumenten (Agentschap voor Innovatie en Ondernemen). De beroepsvereniging van bedrijven uit de textiel-, hout- en meubelindustrie (Fedustria) is ook een partner in het VLAIO-netwerk en zet zo onder andere mee de schouders onder initiatieven om digitalisering te stimuleren.

Op uw vraag of ik het opportuun vind overleg te organiseren met de textielsector, kan ik meegeven dat ik altijd aanspreekbaar ben en bereid ben in overleg te treden met elke sector om te bekijken hoe we hen kunnen ondersteunen bij hun innovatieplannen. Dat spreekt voor zich. In dat verband wil ik trouwens onderstrepen dat Fedustria deel uitmaakt van het Industrieforum, waarbinnen de Vlaamse Regering

structureel overlegt met de Vlaamse industrie. Dus ook via dat kanaal kan de sector specifieke vragen tot ons richten.

U vroeg ook naar concrete initiatieven om de door u aangehaalde situatie op te vangen. U weet dat we voor de crisissen die onze bedrijven de voorbije jaren getroffen hebben, een resem ondersteunende maatregelen hebben genomen. Ik verwijs graag naar de ondersteuning voor de Brexit – u welbekend – en naar steunmaatregelen tijdens de COVID-19-crisis: de overbruggingsleningen en de energiesteun voor bedrijven. Daarnaast hebben we ook een zeer sterk uitgebouwd en divers structureel ondersteuningsbeleid. Als sectoren nog bijkomende ideeën hebben, dan mogen ze die uiteraard kenbaar maken.

Wat betreft stimulansen om de trend van innovatie en high-endproducten te red- den, zijn de beste stimulansen uiteraard op de eerste plaats de markt zelf en het innovatieve inzicht en het ondernemerschap van onze bedrijven.

Zoals u zelf aangeeft, is deze trend al aanwezig, zoals in vele andere sectoren in Vlaanderen. Innovatieve producten en diensten met een hoge meerwaarde zijn cruciaal. Daarom ondersteunen we innovatie zo sterk in Vlaanderen. De vernieuwing van ons industrieel weefsel is dus wat we als positief moeten zien, als een kans voor verbetering en versterking, ook al kan dat tijdelijk gepaard gaan met vernieuwingspijnen. Als overheid hebben wij een breed en sterk ondersteuningsaanbod uitgebouwd en stellen we vertrouwen in de innovatiekracht van onze bedrijven.

De voorzitter: De heer Vanryckeghem heeft het woord.

Kurt Vanryckeghem (cd&v): Minister, dank u wel voor uw antwoorden. Ik wil een bruggetje maken naar het onderwijs. Deze sectoren zijn inderdaad aan het afnemen, zowel de tapijt- als de textielindustrie, maar we merken dat onze regio – de voorzitter kan daarvan getuigen – toch nog een aantal goede textiel- en tapijtenbedrijven rijk is. Het probleem is echter dat zij geen beroep meer kunnen doen op mensen die werden opgeleid via technische scholen, via textielopleidingen in het hoger onderwijs en zo verder. Misschien is het niet onnuttig om eens samen te zitten met uw collega van Onderwijs om die opleidingen toch wat meer te stimuleren, zodat de bedrijven die resteren en nog goed draaien, toch een beroep kunnen blijven doen op geschoold personeel.

Robrecht Bothuynne (cd&v): Ik wil me daarbij aansluiten. Dit is een bijzonder belangrijke sector voor Vlaanderen, en zeker voor de regio waarvan collega Vanryckeghem en ikzelf afkomstig zijn. Er zijn heel veel innovatieve bedrijven die vaak wat in de schaduw blijven staan. Sinds vorig jaar bestaan de 'Flanders Flooring Days', waarmee de tapijt- en textielbedrijven naam willen maken, binnen maar ook buiten Vlaanderen. Ze willen gezamenlijk naar buiten komen, zoals we ooit met de Vlaamse havens gezamenlijk naar buiten zijn gekomen. Ik denk dat dat mee door VLAIO wordt ondersteund, maar ik meen dat dat ook een perfect platform kan zijn voor de Vlaamse Regering om het beleid te toetsen aan de realiteit. Minister, ik doe dus een warme oproep om een bezoekje te brengen aan de Flanders Flooring Days. En de commissie mag ook komen.

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Dank u wel. Ik denk dat er enorm veel kansen zijn voor de tapijt- en de brede textielindustrie, kansen wat de doorgroei en de transformatie naar een meer circulaire economie betreft. Ik heb daar recent nog een mooi voorbeeld van gezien. Ik verwijs naar Julie Lietaer van Ariadne, die mooie oude jeans innovatief hergebruikt.

Het is belangrijk om ook nog eens te verwijzen naar VLAIO, naar Vlaanderen Circu- lair. Zij ondersteunen dat verder. Ook is het belangrijk om de internationalisering als opdracht voor Flanders Investment & Trade (FIT) te onderstrepen.

De voorzitter: De heer Vanryckeghem heeft het woord.

Kurt Vanryckeghem (cd&v): Mijnheer Bothuyne, ik deel uw warme oproep. Ik heb geen verdere vragen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Elke Sleurs aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over innovatie en het fenomeen NewSpace – 1288 (2022-2023)

Voorzitter: de heer Robrecht Bothuyne

De voorzitter: We gaan van de vloer naar een iets hoger niveau.

Mevrouw Sleurs heeft het woord.

Elke Sleurs (N-VA): Minister, collega's, SpaceX heeft ook een impact op de ruimtevaartsector in Europa. De zogenaamde NewSpace, waarbij het traditionele top-downmodel met een controlerende overheid wordt vervangen door privé-initiatief, waait over van de VS naar Europa. Privébedrijven spelen een steeds belangrijkere rol en dat zorgt ervoor dat er goedkoper en sneller kan worden ontwikkeld. Het geeft een echte boost aan de ruimtevaart om meer missies te lanceren en dus innovatie te testen en te ontwikkelen.

Dat creëert mogelijkheden voor start-ups. Zo zijn er in Vlaanderen tal van kleine, baanbrekende en innovatieve, start-ups die zich buigen over allerhande nichetoe-passingen voor de ruimtevaart. Dat zorgt ervoor dat bij iedere Europese missie gebruik wordt gemaakt van technologie die in Vlaanderen is uitgewerkt. De lidorganisaties van de Vlaamse Ruimtevaartindustrie (VRI) hebben jaarlijks een omzet van 400 miljoen euro en geven rechtstreeks werk aan 1700 personen.

Er bestaat steeds meer wisselwerking tussen ruimtevaart en andere sectoren. Zo worden innovatieve toepassingen in de ruimtevaart ook voor andere doeleinden gebruikt.

Het Europees Ruimteagentschap (European Space Agency, ESA) besliste tijdens de ministeriële conferentie van november 2022 om NewSpace meer te ondersteunen door financiering te voorzien aan start-ups en scale-ups en de mogelijkheden te geven om vlotter deel te nemen aan ruimtemissies.

Daarover heb ik enkele vragen voor u, minister.

Er werd aangegeven tijdens de ministeriële conferentie van ESA dat er meer middelen worden voorzien voor NewSpace. Hoe is dat zichtbaar in de praktijk? Welke kansen biedt het voor de Vlaamse ruimtevaartindustrie?

In welke mate is het fenomeen NewSpace vernieuwend voor Vlaanderen en een kans om Vlaamse innovatieve ondernemingen een boost te geven?

Hoe speelt Vlaanderen daarop in om vlotter financiering te voorzien?

Hoe zal Vlaanderen dit integreren in het impulsprogramma 'Vlaamse Ruimtevaart-economie' en de langetermijnvisie om de impact voor de Vlaamse ruimtevaartindustrie te vergroten?

Ik kijk uit naar uw antwoorden, minister.

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Het klopt dat ESA op zijn ministerraad van november 2022 besliste om NewSpace nog meer te gaan ondersteunen, onder meer door start-ups en scale-ups sneller toegang te geven tot financiering en door hen snel en vlot te laten deelnemen aan ruimtemissies, zodat hun innovaties daadwerkelijk kunnen worden uitgetest.

We zien deze versterking vooral op de verhoogde inzet van middelen op de programma's rond satellieten, robotica, aardobservatie en het General Support Technology Programme (GSTP). Voor de Vlaamse ruimtevaartindustrie biedt dit met zekerheid extra kansen, aangezien wij net sterk zijn in de vele nichedomeinen die aangewend worden binnen NewSpace.

NewSpace is de afgelopen jaren meer en meer terug te vinden in Vlaanderen. Voorbeelden hiervan zijn bedrijven als Strain 2 Data, Edgise en Magics, net omdat zij in die nichetoeepassingen gespecialiseerd zijn waar innovatie net het verschil kan maken.

Dan kom ik tot uw laatste vragen. Er is begeleiding voor onze bedrijven vanuit Flanders Space, maar uiteraard hebben we ook het impulsprogramma 'Vlaamse Ruimtevaarteconomie', dat de mogelijkheid geeft tot voorbereidende projecten om zo de Vlaamse ruimtevaartindustrie een extra impuls te geven en hen succesvoller deel te laten nemen aan de verschillende ESA-programma's.

Tevens zetten we ook nog steeds volop in op financiering van start-ups door middel van de ESA Business Incubation Centers (ESA BIC's) en via de startersteun die we algemeen hebben bij het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO).

Ook belangrijk: via het Triple Helixplatform binnen luik 1 van het impulsprogramma zullen we toezien op de positieve evolutie en bijsturen waar nodig.

De voorzitter: Mevrouw Sleurs heeft het woord.

Elke Sleurs (N-VA): Het is inderdaad belangrijk dat Vlaanderen op tijd op de kar springt. NewSpace wordt nu gecreëerd door ESA, we hebben de technologie, kennis en innovatieve technieken hier in huis, dus het is een kwestie van op tijd op de kar te springen en ESA te gebruiken om de Vlaamse ruimtevaartindustrie verder te ondersteunen. Ik dank u alvast en ik hoop dat u aan die kar blijft trekken.

De voorzitter: De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo (cd&v): Minister, u was zeer duidelijk, maar dergelijke vragen brengen ons altijd in hogere sferen.

Collega's, het is zeer goed dat onze start- en scale-ups gebruik zullen kunnen maken van een snellere financiering en een eenvoudigere toegang tot geld. Het gaat om niet zo heel veel bedrijven, een 50-tal, maar ze zijn toch goed voor een waarde van 400 miljoen euro en meer dan 1500 medewerkers. Dat zijn cijfers die tot de verbeelding spreken.

Minister, in 2018 heeft de Vlaamse Adviesraad voor Innovatie en Onderzoek (VARIO) een advies afgeleverd, hun tweede advies ook, over de ruimtevaart. Een aantal van de aanbevelingen blijft overeind. Mij viel het meeste de oproep om de kruisbestuiving tussen de 'aardse' industrie en de ruimtevaartindustrie te gaan bevorderen, op – wij weten dan ook dat we vaak met aardse zaken bezig zijn, niet met buitenaardse. Een andere aanbeveling, ook van groot belang, is om te wegen op het Europees beleid en natuurlijk ook het federale beleid, want het is via België dat we intekenen op al die Europese programma's. Op welke manier kunt u verder wegen op dat federale beleid?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: ESA, het Departement Economie, Werk en Innovatie (EWI) en VLAIO staan in nauw contact met de vertegenwoordigers van de Vlaamse Ruimtevaartindustrie. Wij overleggen vaak om kennis en informatie te delen. Ook de contacten met het Belgian Federal Science Policy Office (BELSPO) en de Federale Regering zijn natuurlijk belangrijk, zodat we samen op ESA kunnen wegen en de middelen ook maximaal naar onze regio kunnen toeleiden.

De voorzitter: Mevrouw Sleurs heeft het woord.

Elke Sleurs (N-VA): Ik kan collega De Roo enkel steunen: het gaat inderdaad via het federale niveau. Minister Brouns, u hebt daar veel connecties, dus blijf maar goed op dat niveau duwen om onze ruimtevaartindustrie te versterken.

De voorzitter: Dat geldt voor iedereen in de zaal. Alle connecties in dezen kunnen maar aangesproken worden.

De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Elke Sleurs aan Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over het stimuleren van ondernemerschap bij doctorandi – 1289 (2022-2023)

Voorzitter: de heer Robrecht Bothuyne

De voorzitter: Mevrouw Sleurs heeft het woord.

Elke Sleurs (N-VA): Deze vraag betreft het van nabij opvolgen van de vele doctoraten die we in Vlaanderen rijk zijn. Jaarlijks behalen een tweeduizendtal studenten een doctoraat. Dat is belangrijk en het spreekt tot de verbeelding. Het is voor velen het sluitstuk van een uitdagende en intensieve onderzoeksperiode. Dat toont aan hoe Vlaanderen investeert in onderwijs en onderzoek en daarbij excellentie nastreeft. Doctorandi brengen een enorm kennispotentieel met zich mee, en zeker op de arbeidsmarkt. Maar we stellen toch vast dat de overgang van doctoraat naar arbeidsmarkt niet steeds van een leien dakje loopt.

Een academische carrière is vaak de droom bij de start van een doctoraat, maar blijkt voor velen niet mogelijk. Ondanks het feit dat de personen in kwestie heel wat intellectuele bagage en een mooi parcours kunnen inbrengen op de arbeidsmarkt, zijn er nog tal van aandachtspunten om deze ingrijpende overgang vlot te laten verlopen. De verwachtingen kunnen door werkgevers niet altijd worden ingelost en sommige werkgevers kampen met vooroordelen. Dat beknot de kansen van de doctorandi op de arbeidsmarkt.

In 2016 werd daarover in het Vlaams Parlement een resolutie goedgekeurd met verschillende voorstellen om doctorandi vlot te laten doorstromen naar de arbeidsmarkt. Voormalig minister Muyters heeft tijdens de vorige legislatuur initiatieven genomen, onder meer via het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Daarbij wordt aandacht besteed aan de carrièremogelijkheden en een juist carrièreperspectief. Er zijn ook de Baekelandmandaten, waarbij een doctoraat in een bedrijfscontext wordt gehaald.

Het Expertisecentrum voor Onderzoeks- en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM) publiceert onlangs "Een doctoraat en ondernemerschap", over de waarde van een doctoraat voor ondernemerschap, een carrière van ondernemerschap en de wisselwerking tussen een doctoraat en ondernemerschap. Daarover, minister, heb ik enkele vragen.

Welke initiatieven neemt Vlaanderen om het ondernemerschap te stimuleren bij doctorandi?

In het verleden werden initiatieven genomen om doctorandi beter toe te leiden naar de arbeidsmarkt of het ondernemerschap en om op tijd te reflecteren over de eigen carrièremogelijkheden. Wat is de stand van zaken hier? In welke mate lonen deze initiatieven? Welke drempels en knelpunten detecteert u, minister? Op welke manier worden deze verder aangepakt?

Hoe wordt de samenwerking tussen ondernemingen en universiteiten of hogescholen versterkt met het oog op een doorstroom van de doctorandi?

Tot slot, hoeveel studenten die aan een doctoraat starten, behalen effectief het doctoraat? Welke tendensen ziet u op dat vlak?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Dank u wel, mevrouw Sleurs, voor uw vraag over onze onderzoekers. Zoals u terecht stelt zijn er een tweeduizendtal studenten die jaarlijks een doctoraat behalen. Dat geeft ook aan dat de Vlaamse overheid een stevige financiële inspanning levert om dit mogelijk te maken, maar uiteraard ook dat we die jonge mensen mogen bedanken voor de inspanningen die ze leveren. Dat is toch vaak een huzarenstukje. Zij doen dat om het onderzoek hier in Vlaanderen op zo'n excellente manier uit te voeren.

Zoals u ook terecht aanhaalt, zijn er veel meer doctorandi die geen academische carrière uitbouwen maar net doorstromen naar de arbeidsmarkt. Dat is uiteraard goed want die innovatiekracht en intellectuele bagage kunnen we daar zeer goed gebruiken. Daarom ondersteunen we dus ook doctorandi die skills voor de latere arbeidsmarkt ontwikkelen. De OJO-subsidie (Omkadering Jonge Onderzoekers) wordt onder andere ingezet voor de ontwikkeling, uitvoering en versterking van activiteiten voor jonge onderzoekers. Zo wordt een opleidingsaanbod voor doctorale onderzoekers voorzien waarin zowel verbreding en verdieping als ontwikkeling van vaardigheden en competenties aan bod komen, bijvoorbeeld om te ondernemen. Daarnaast ondersteunen we ook de Tech Transfer Offices van de vijf Vlaamse associaties om diverse info- en netwerksessies te organiseren. Dat kan gaan over ondernemerschap, het beschermen van intellectuele eigendom, het opstarten van spin-offs of thematische netwerking met bedrijven.

Ik wil er hier ook op wijzen dat heel wat doctoraatsonderzoek leidt tot patenten en de bijbehorende spin-offs. Ook dat is ondernemend doctoreren en zeker aan te bevelen. Zo verwijst u ook terecht, mevrouw Sleurs, naar de Baekelandmandaten van het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO), waarbij onderzoekers de kans krijgen hun onderzoek uit te voeren in heel nauwe samenwerking met het bedrijfsleven. Daar kan natuurlijk de stap naar het ondernemerschap gemakkelijker worden gemaakt. Maar er zijn ook innovatiemandaten voor postdocs: de ideale manier voor onderzoekers om als het ware de bedrijfscultuur op te snuiven.

Om te antwoorden op uw vraag over het OJO-programma: dat wordt momenteel geëvalueerd. De resultaten worden halverwege dit jaar verwacht. We hopen daar inzicht in te krijgen, en op basis daarvan kan er worden bijgestuurd. Uiteraard staan wij ook in contact met de Technology Transfer Offices (TTO's) en met de universiteiten om bij te sturen waar nodig. Zij weten immers het best waar de noden liggen.

Uw derde vraag: we staan in heel nauw contact met de instellingen voor hoger onderwijs en met het bedrijfsleven, via het Departement Economie, Wetenschap & Innovatie (EWI) en via het Agentschap Innoveren en Ondernemen. Wij organiseren ook heel wat wisselwerking tussen die actoren, bijvoorbeeld via de Industriële Onderzoeksfondsen (IOF's) en de interfaceactiviteiten. Dat is financiële steun voor onderzoek op hogere TRL-niveaus (technology readiness level), en de begeleiding om het onderzoek te kunnen valoriseren. Dat blijft uiteraard ook steeds een grote

uitdaging. Zij vervullen zo dus de brugfunctie tussen de academische en de economische wereld.

Momenteel loopt ook de evaluatie van de Industriële Onderzoeksfondsen en de interfaceactiviteiten. De resultaten worden midden 2023 verwacht, om bij te sturen waar nodig.

Tot slot, collega, kom ik bij uw laatste vraag. In het Vlaams indicatorenboek staan de cijfers die de slaagkansen van het doctoraat opvolgen. Die zijn toch wel spectaculair. Als we de tabellen bekijken, dan zien we dat van degenen die in 1990-1991 startten met doctoraatsonderzoek minder dan de helft de doctorstitel behaalde, namelijk 46,5 procent. Nu is dat voor de instromers van 2008-2009 al toegenomen tot 70 procent. Dat is dus een zeer positieve evolutie. Het klopt dus dat niet iedereen die start als onderzoeker dit afwerkt met een doctoraatsscriptie. Maar de stijgende tendens is toch wel positief om vast te stellen. Tot daar mijn antwoord.

De voorzitter: Mevrouw Sleurs heeft het woord.

Elke Sleurs (N-VA): Dank u wel, minister. Het is inderdaad goed dat de slaagkansen stijgen, en daar kunnen we tevreden over zijn. De verschillende initiatieven die genomen zijn, lonen dus. Ik denk dat het ook goed is dat ze verder geëvalueerd worden. De komende evaluaties zullen dus dit jaar naar buiten komen, zoals u zegt. Ik denk dat we goed de vinger aan de pols moeten houden, want de investeringen zijn natuurlijk ook groot. Het is goed dat we al die doctorandi hebben. Het is ook goed – ook voor henzelf – dat ze resultaten kunnen afleveren en dat we zo de innovatie kansen geven.

Ik kijk dus uit naar de evaluaties, maar ik ben toch al verheugd dat we al een heel duidelijk verschil hebben met de jaren negentig. Dat kunnen we alleen maar toejuichen. Hopelijk kunnen we die tendens verderzetten om zo veel mogelijk resultaten te behalen, voor de personen zelf, en natuurlijk voor Vlaanderen in het algemeen, zodat de inspanningen lonen met resultaten.

De voorzitter: De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo (cd&v): Ik ondersteun collega Sleurs natuurlijk in haar oproep om oplossingen te vinden voor de doctorandi. Een van de oplossingen die u zelf hebt aangehaald, minister, is het creëren en ondersteunen van spin-offs. Daarnaast zijn er ook de Baekelandmandaten, die in de vraagstelling stonden, maar er zijn ook de innovatiemandaten. In de beleids- en begrotingstoelichting (BBT) van dit jaar was voorzien dat u zou inzetten op een ruimere bekendmaking van die mandaten, om doctorandi te wijzen op de pistes die al bestaan. Mijn vraag is: hoever staat u daarmee, en welke acties zijn er op til?

De voorzitter: Minister Brouns heeft het woord.

Minister Jo Brouns: Dank u wel voor die bijvraag, collega De Roo. Het klopt, wat u zegt over de Baekeland- en de innovatiemandaten. We zien dat dat goed loopt, maar zoals met heel wat instrumenten in Vlaanderen is het ook hier weer een grote uitdaging om de bekendheid ervan nog breder te delen en ze nog meer bekend te maken daar waar ze ertoe kunnen doen. Daarom zijn we samen met VLAIO aan het bekijken of we geen 'matching event' kunnen organiseren om de noden van bedrijven beter te koppelen aan het aanbod van expertise bij universiteiten. Ik denk dat we dat zeker moeten doen. Een algemene vaststelling die ik al heel vaak gedaan heb is dat wij ongelooflijk veel kennis hebben, en ongelooflijk veel wetenschappelijk onderzoek, van fundamenteel tot toegepast, maar dat de valorisatie moet gebeuren. De brug moet voortdurend gelegd worden om die 'valley of death' te dichten. Ik denk dat u gelijk hebt dat dit een uitdaging is die we samen moeten aangaan, om die matching nog beter te kunnen maken.

De voorzitter: Mevrouw Sleurs heeft het woord. Ze knikt instemmend.

Elke Sleurs (N-VA): Ja, ik hoop inderdaad op de verdere steun van de collega's, en dat de minister verder zal doorzetten. Ik heb geen bijkomende opmerkingen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.